

Téma 17 - Liturgie a svátosti obecně

1. Velikonoční tajemství: tajemství živé a oživující

Ježíšova slova a skutky během jeho skrytého života v Nazaretě a během jeho veřejného působení byly spasitelské a předjímalý sílu jeho velikonočního tajemství. „Když přišla jeho hodina, prožívá jedinečnou událost dějin, která nepomíjí: Ježíš umírá, je pohřben, vstává z mrtvých a zasedá po pravici Otce „jednou provždy“ (Řím 6,10; Žid 7,27; 9,12). Je to skutečná událost, k níž došlo v našich dějinách, a je jedinečná; všechny ostatní události dějin se odehrají jedenkrát a pak pominou, pohlceny minulostí. Kristovo velikonoční tajemství však naopak nemůže zůstat pouze v minulosti, protože Kristus svou smrtí zničil smrt. Všechno, čím Kristus je, a všechno, co vykonal a vytrpěl pro všechny lidi, má účast na božské věčnosti, a tím přesahuje všechny časy a je v nich přítomno. Událost kříže a zmrtvýchvstání je něco, co stále zůstává a přitahuje všechno k životu“ (Katechismus, 1085).

Jak víme, křesťanem se stáváme „setkáním s událostí, s jednou Osobou, která dává našemu životu nový horizont a tím jeho rozhodující směr“.¹ Takže „pramenem naší víry i eucharistické liturgie je tatáž událost – dar, jímž Kristus ve velikonočním tajemství daroval sám sebe“.²

2. Velikonoční tajemství v časech církve: liturgie a svátosti

„Toto dílo vykoupení lidstva a dokonalé oslavy Boha naplnil Kristus Pán (...) především velikonočním tajemstvím svého požehnaného utrpení, zmrtvýchvstání a slavného nanebevstoupení.“³ „Toto Kristovo tajemství církev hlásá a slaví ve své liturgii“ (Katechismus, 1068).

„Právem se tedy liturgie chápe jako vykonávání kněžství Ježíše Krista. V liturgii jsou znamení, která lze vnímat smysly. Tato znamení značí posvěcení člověka a způsobem každému z těchto znamení vlastním je uskutečňují. Liturgie je také veřejná bohopocta, kterou koná tajemné tělo Ježíše Krista, a to hlava i údy.“⁴ „Celý liturgický život se soustřeďuje okolo eucharistické oběti a svátostí“ (Katechismus, 1113).

„Sedící po pravici Otce, odkud vylévá Ducha svatého do svého těla, kterým je církev, působí nyní prostřednictvím svátostí, jež sám ustanovil, aby tak udílel svou milost“ (Katechismus, 1084).

2. 1. Svátosti: povaha, původ, počet

„Svátosti jsou účinná znamení milosti, ustanovená Kristem a svěřená církvi, jimiž se nám uděluje božský život. Viditelné obřady, jimiž jsou svátosti slaveny, znamenají a udílí milosti, které jsou vlastní každé svátosti“ (Katechismus, 1131). „Svátosti jsou vnímatelná znamení (slova a úkony), přístupná našemu současnému chápání“ (Katechismus, 1084).

„Opírajíce se o učení svatých Písem, apoštolských tradic a o jednomyslné smýšlení ... Otců“, vyznáváme, „že všechny svátosti Nového zákona ustanovil náš Pán, Ježíš Kristus“.⁵

„V církvi je sedm svátostí: křest, biřmování, eucharistie, pokání, pomazání nemocných, kněžství a manželství“ (Katechismus, 1113). „Sedm svátostí se týká všech úseků a všech důležitých okamžiků života křesťana: díky nim se u křesťanů život z víry rodí a vzrůstá, dostává se mu uzdravení i daru poslání. Tím dostávají podobnost úseky přirozeného života a života duchovního“ (Katechismus, 1210). Tvoří uspořádaný celek, v jehož středu se nachází eucharistie, neboť obsahuje samotného autora svátostí (srov. Katechismus, 1211).

1Benedikt XVI., enc. *Deus caritas est*, 25–XII–2005, 1.

2Benedikt XVI., ap. exh. *Sacramentum caritatis*, 22–II–2007, 34.

32. vatikánský koncil, *Sacrosanctum Concilium*, 5; srov. Katechismus, 1067.

42. vatikánský koncil, *Sacrosanctum Concilium*, 7; srov. Katechismus, 1070.

5Tridentský koncil: DS 1600–1601; srov. Katechismus, 1114.

Svátosti naznačují tři věci: posvěcující příčinu, jíž je smrt a zmrtvýchvstání Krista; posvěcující účinek neboli milost; cíl posvěcení, jímž je věčná sláva. „Svátost je znamením připomínající minulost, totiž utrpení Páně; je znamením poukazujícím na plody, které v nás působí jeho utrpení, totiž milost; je prorockým znamením, které ohlašuje předem budoucí slávu.“⁶

Svátostné znamení, vlastní každé svátosti, se skládá z věcí (hmotných prvků: vody, oleje, chleba, vína, a lidských gest: omývání, pomazání, vkládání rukou atd.), které se nazývají *materie*; a dále z *formy*, což jsou slova pronášená udělovatelům svátosti. Ve skutečnosti je „každé slavení svátosti setkáním Božích dětí se svým Otcem v Kristu a v Duchu svatém a takové setkání se projevuje jako dialog — skrze úkony a slova“ (Katechismus, 1153).

V liturgii svátostí existuje jedna neměnná část (to, co sám Kristus ustanovil ohledně svátostného znamení) a dále části, které církev může měnit pro dobro věřících a pro větší úctu ke svátostem tím, že je přizpůsobuje místu a době.⁷ „Služebník nebo společenství nemůže libovolně měnit nebo upravovat žádný svátostný obřad“ (Katechismus, 1125).

2. 2. Účinky a nezbytnost svátostí

Všechny svátosti udělují posvěcující milost těm, kdo jí nekladou překážky.⁸ Tato milost je především a hlavně „darem Ducha, který nás ospravedlňuje a posvěcuje“ (Katechismus, 2003). Svátosti dále udělují svátostnou milost, což je milost „vlastní každé svátosti“ (Katechismus, 112): Boží milost poskytovaná k dosažení cíle svátosti.

Nepřijímáme pouze posvěcující milost, ale samotného Ducha svatého. „Kristus sděluje svého Ducha svatého a posvětitel údem svého Těla skrze svátosti církve“ (Katechismus, 739).⁹ Plodem svátostného života je to, že Duch svatý zbožšťuje věřící tím, že je životně spojuje s Kristem (srov. Katechismus, 1129).

Svátost křtu, biřmování a kněžství udělují kromě milosti tzv. *svátostné znamení*, což je duchovní pečeť nesmazatelně vtisknutá do duše,¹⁰ skrze niž se křesťan podílí na Kristově kněžství a je zařazen v církvi do různých stavů a funkcí. Toto svátostné znamení přetrvává v křesťanu navždy jako pozitivní dispozice pro milost, jako příslib a záruka Boží ochrany a jako povolání k bohoslužbě a ke službě církvi. Tyto tři svátosti proto nemohou být odejmuty (srov. Katechismus, 1121).

Svátosti, které Kristus světil své církvi, jsou nezbytné – či alespoň touha po nich – ke spáse a k dosažení posvěcující milosti. Ani jedna z nich není zbytečná, ačkoli ne všechny jsou pro každého potřebné.¹¹

2. 3. Účinnost svátostí

Svátosti „jsou účinné, protože v nich působí sám Kristus: on křtí, on působí ve svých svátostech, aby uděloval milost, jejímž znamením je svátost“ (Katechismus, 1127). Svátost působí *ex opere operato* (prostým udělením svátosti).¹² „Svátost se neuskutečňuje spravedlností člověka, který ji uděluje nebo přijímá, ale mocí Boží.“¹³ „Z toho vyplývá, že kdykoliv se slaví svátost tak, jak ji zamýšlí církev, působí v ní a skrze ni Kristova moc i moc jeho Ducha nezávisle na osobní svátosti toho, kdo ji uděluje“ (Katechismus, 1128).

6Sv. Tomáš Akvinský, *Summa Theologiae*, III, q. 60, a. 3; srov. Katechismus, 1130.

7Srov. Katechismus, 1205; tridentský koncil: DS 1728; Pius XII.: DS 3857.

8Srov. tridentský koncil: DS 1606.

9Duch svatý působí, „abychom žili z života vzkříšeného Krista“ (Katechismus, 1091); „spojuje církev s životem a posláním Kristovým“ (Katechismus, 1092); „uzdravuje a proměňuje ty, kteří svátosti přijímají, tak, že je připodobňuje Božímu Synu“ (Katechismus, 1129).

10Srov. tridentský koncil: DS 1609.

11Srov. tridentský koncil: DS 1608.

12Srov. tridentský koncil: DS 1608.

13Sv. Tomáš Akvinský, *Summa Theologiae*, III, 68, 8.

Osoba, která uděluje svátost, se dává do služby Kristu a církvi a je proto nazývána *vysluhovatelem, udělovatelem* svátosti; nemůže jím být jakýkoliv věřící křesťan bez rozdílu, ale zpravidla k tomu potřebuje zvláštní připodobnění Kristu Knězi, které uděluje svátost kněžství.¹⁴

Účinnost svátostí pochází od samotného Krista, který v nich působí, „plody svátostí však závisí také na duchovní připravenosti toho, kdo je přijímá“ (Katechismus, 1129): čím lepší jsou dispozice víry, obrácení srdce a plné přijetí Boží vůle, tím hojnější jsou účinky obdržené milosti (srov. Katechismus, 1098).

„Svatá matka církev ustanovila svátostiny. Jsou to posvátná znamení, kterými se na způsob svátostí naznačují účinky, zvláště duchovní, jichž se dosahuje na prosby církve. Svátostiny disponují člověka k přijetí hlavního účinku svátostí a posvěcují různé životní situace.“¹⁵ „Svátostiny neudělují milost Ducha svatého jako svátosti, avšak prostřednictvím modlitby církve připravují na přijetí milosti a uzpůsobují člověka ke spolupráci s ním“ (Katechismus, 1670). „Mezi svátostinami se uvádějí především žehnání (osob, jídla, předmětů, míst)“ (Katechismus, 1671).

3. Liturgie

Křesťanská liturgie „je v podstatě *actio Dei*, která nás skrze Ducha Svatého vtahuje do Ježíše“¹⁶ a má dvojí rozměr: vzestupný a sestupný.¹⁷ „Liturgie je „činnost“ Krista celého (*Christus totus*)“ (Katechismus, 1136), proto „slaví celé společenství, Kristovo Tělo spojené se svou Hlavou“ (Katechismus, 1140). Ve středu shromáždění stojí samotný Ježíš Kristus (srov. Mt 18, 20), nyní vzkříšený a oslavený. Kristus předsedá shromáždění, které slaví. On – který působí nerozdělně spojen s Duchem svatým – ho svolává, shromažďuje a vyučuje. On, věčný Velekněz, je hlavní postavou rituálních úkonů, které zpřítomňují, zakládají událost, ačkoli používá své služebníky, aby znovu předložil (zpřítomnil skutečně a opravdově zde a teď při slavení liturgie) svou vykupitelskou oběť a dal nám podíl na eucharistických darech.

Církev tvoří s Kristem-Hlavou „jakoby jedinou mystickou osobu“¹⁸ a působí ve svátostech jako *organicky uspořádané kněžské společenství*: díky křtu a biřmování se kněžský lid stává způsobilým slavit liturgii. Proto „liturgické úkony nejsou soukromé úkony, nýbrž slavnostní projevy církve. Církev však je svátost jednoty. Je to svatý lid, sjednocený a uspořádaný pod vedením biskupů. Proto tyto úkony přísluší celému tělu církve, jsou projevem celého těla a na celé tělo působí. Jednotlivých údů se však týkají různým způsobem podle různých stavů, úkolů a činné účasti“.¹⁹

Na každém slavení liturgie se spolupodílí celá církev, nebe i země, Bůh i lidé (srov. Zj 5). Ačkoli se křesťanská liturgie slaví pouze zde a tady, na posvátném místě, a vyjadřuje souhlas určitého společenství, je svou povahou katolická, pochází z celku a vede k celku, v jednotě s papežem, biskupy spojenými s římským biskupem, s věřícími všech dob a míst, „aby Bůh byl všechno ve všem“ (1 Kor 15, 28). V této souvislosti zásadně platí, že skutečným subjektem liturgie

14 Služebné kněžství „zaručuje, že ve svátostech opravdu působí Kristus skrze Ducha svatého k prospěchu církve. Poslání spásy, které Otec svěřil svému vtělenému Synu, je svěřeno apoštolům a jejich nástupcům; ti dostávají Ježíšova Ducha, aby působili jeho jménem a v jeho osobě (srov. Jan 20, 21–23; Lk 24, 47; Mt 28, 18–20). Posvěcený služebník je tedy svátostné pouto, které spojuje liturgický úkon s tím, co říkali a konali apoštolové, a skrze ně s tím, co říkal a konal Kristus, zdroj a základ svátostí“ (Katechismus, 1120). Ačkoli účinnost svátosti nepochází z mravních kvalit služebníka, jeho víra a zbožnost, které přispívají k jeho osobnímu posvěcení, jsou velkou pomocí pro správnou dispozici příjemce svátosti, a tudíž i užitek, který z ní má.

152. vatikánský koncil, konst. *Sacrosanctum Concilium*, 60; srov. Katechismus, 1667.

16 Benedikt XVI., ap. exh. *Sacramentum caritatis*, 37.

17 „Z jedné strany církev, spojená se svým Pánem „v Duchu svatém“, děkuje Otci za „jeho nevýslovný dar“ (2 Kor 9,15) klaněním, chválou a díkůvzdáním. Z druhé strany církev nepřestává až do úplného dovršení Božího plánu přinášet Otci „oběť vlastních darů“ a naléhavě prosit, aby seslal Ducha svatého na tyto dary, na církev samu, na věřící a na celý svět k tomu, aby skrze společenství smrti a vzkříšení Krista Velekněze a mocí Ducha svatého tato božská požehnání přinášela plody života ke chvále a slávě jeho milosti“ (Katechismus, 1083).

18 Pius XII., enc. *Mystici Corporis*. In: Katechismus, 1119.

192. vatikánský koncil, konst. *Sacrosanctum Concilium*, 26; srov. Katechismus, 1140.

je církev, jmenovitě *communio sanctorum* všech míst a všech dob.²⁰ Čím více se proto slavení liturgie nese v tomto duchu, tím zřetelněji se v ní uskutečňuje smysl liturgie. Výrazem vědomí jednoty a univerzality církve je používání latinského jazyka a gregoriánských zpěvů v některých částech slavení liturgie.²¹

Na základě těchto úvah můžeme říci, že slavicím shromážděním je společenství pokřtěných, kteří jsou „svým znovuzrozením a pomazáním od Ducha svatého posvěcení na duchovní chrám a na svaté kněžstvo, aby každým skutkem jako křesťané přinášeli duchovní oběti“.²² Toto „všeobecné kněžství“ je kněžstvím Krista, jediného Kněze, na němž se podílí všichni jeho členové.²³ „Tímto způsobem je při slavení svátostí celé shromáždění „liturgem“, každý podle své funkce, ale „v jednotě Ducha“, který působí ve všech“ (Katechismus, 114). Účast na slavení liturgie, ačkoli nepojme veškerý nadpřirozený život věřících, je proto pro ně, jako je pro celou církev, vrcholem, k němuž směřuje veškerá jejich činnost, a pramenem, z něhož vyvěrá jejich síla.²⁴ Ve skutečnosti „církev přijímá sebe samu a zároveň se vyjadřuje v sedmi svátostech, skrze něž Boží milost konkrétně působí na existenci věřících tak, aby se celý jejich Kristem vykoupený život stal Bohu milou obětí“.²⁵

Když hovoříme o shromáždění jako o subjektu slavení, znamená to, že každý, coby činitel, jedná jako člen shromáždění, a dělá vše a pouze to, co mu přísluší. „Ne všichni členové mají stejnou funkci“ (Řím 12, 4). Někteří jsou voláni Bohem v církvi a skrze církev ke zvláštní službě společenství. Tito služebníci jsou vybráni svátostí kněžství, skrze niž je Duch svatý činí způsobilými, aby mohli jednat v zastoupení Krista-Hlavy, a sloužili všem členům církve.²⁶ Jak při různých příležitostech objasnil Jan Pavel II., „*in persona Christi* znamená víc než „jménem“ nebo „v zastoupení“ Krista. *In persona*, to je ve specifickém svátostném ztotožnění se s věčným Veleknězem, který je autorem a hlavním subjektem této své vlastní oběti, v niž vpravdě nemůže být nikým nahrazen“.²⁷ Obrazně lze říci, že „posvěcený vysluhovatel je jako obraz („ikona“) Krista Kněze“ (Katechismus, 1142).

„Tajemství slavené v liturgii je jedno, avšak formy, jimiž se slaví, jsou různé. Nevyčerpatelná bohatost Kristova tajemství je taková, že žádná liturgická tradice je nemůže beze zbytku vyjádřit“ (Katechismus, 1200–1201). „Liturgické tradice nebo obřady, které se nyní v církvi užívají, jsou: latinský obřad (hlavně římský, ale také obřady některých místních církví, jako ambroziánský obřad nebo obřad některých řeholních řádů), byzantský, alexandrijský nebo koptský, syrský, arménský, maronitský a chaldejský obřad“ (Katechismus, 1203). „Církev přikládá stejnou důležitost a hodnost všem obřadům legitimně uznaným a přeje si, aby se do budoucnosti zachovaly a podporovaly.“²⁸

Juan José Silvestre

Základní použitá literatura:

20„Potom se kněz modlí *Orate, fratres*, modlete se, bratři a sestry, aby tato oběť prospěla všem ke spáse, neboť je to má i vaše oběť, oběť celé církve. Modlete se, bratři, i když se vás sešlo jen málo, ano i kdyby byl viditelně přítomen jen jeden křesťan, ano i tehdy, kdyby byl kněz sám; neboť každá mše svatá je oběť za všechny, vykoupení všech kmenů a jazyků, všech lidí a národů (srov. Zj 5, 9).

Skrze společenství svatých se dostává všem křesťanům z každé mše svaté milost, bez ohledu na to, zda je slavena v přítomnosti tisíců nebo zda při ní knězi přísluhoje jen dítě a k tomu ještě roztržité. Nebe a země se spojují a spolu s anděly zpívají *Sanctus, Sanctus, Sanctus...* (Svatý, Svatý, Svatý)“ (sv. Josemaría, *Jít s Kristem*, 89).

21Srov. Benedikt XVI., ap. exh. *Sacramentum caritatis*, 62; 2. vatikánský koncil, konst. *Sacrosanctum Concilium*, 54.

222. vatikánský koncil, konst. *Lumen gentium*, 10.

23Srov. 2. vatikánský koncil, konst. *Lumen gentium*, 10 a 34; dekr. *Presbyterorum Ordinis*, 2.

24Srov. 2. vatikánský koncil, konst. *Sacrosanctum Concilium*, 20.

25Benedikt XVI., ap. exh. *Sacramentum caritatis*, 16.

26Srov. 2. vatikánský koncil, dekr. *Presbyterorum Ordinis*, 2 a 15.

27Jan Pavel II., enc. *Ecclesia de Eucharistia*, 29. V poznámce 59 a 60 jsou zmíněny výroky magisteria ve 20. století: „Služebník oltáře jedná *in persona Christi* jako hlava, jež obětuje ve jménu všech údů“.

282. vatikánský koncil, konst. *Sacrosanctum Concilium*, 4.

– Katechismus katolické církve, 1066–1098; 1113–1143; 1200–1211 a 1667–1671.

Doporučená literatura:

– Sv. Josemaría, Eucharistie, tajemství víry a lásky. *Jít s Kristem*, 83–94; také č. 70 a 80; *Rozhovory s mons. Escrivou de Balaguer*, 115.

– Ratzinger J. *Duch liturgie*. Barrister&Principal, Brno 2006.